

Uporaba sredstava ovisnosti kod učenika Zdravstvenog učilišta Zagreb – petogodišnje razdoblje praćenja

Dragica Begić*, Zlatka Kozjak Mikić**

Zdravstveno učilište Zagreb, Medvedgradska 55, 10 000 Zagreb

Zloupotreba duhana, alkohola i različitih pripravaka veliki je problem današnjice, kako u svijetu tako i u našoj zemlji. Broj novih sredstava ovisnosti raste brže od mogućnosti sustava da ih uvrsti na listu psihoaktivnih tvari, a dodatno zabrinjava njihova iznimna dostupnost sve mlađim osobama koji nisu klasični konzumenti. Izvješće Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo iz 2017. (1) donosi broj osoba registriranih kao ovisnici o raznim vrstama droga. Izvješće se temelji na podacima prikupljenima tzv. »Pompidouovim upitnikom Grupe za suradnju u borbi protiv zloupotrebe droga Vijeća Europe«. Prema tom Izvješću u 2017. u Republici Hrvatskoj registrirano je 7157 osoba s ovisnošću, od kojih je otprilike 80 % imalo opijatni tip ovisnosti. Broj registriranih ovisnika približno je 7000,

Broj liječenih osoba

Godina	Broj	Opijatni tip ovisnosti	Ostale droge
2013.	7.857	6.315 80,4%	1.542 19,6 %
2015.	7.533	6.123 81,3 %	1411 18,7 %
2017.	7.157	5.773 80,7%	1.384 19,3 %

Tablica 1. ◀ Broj osoba liječenih od ovisnosti od 2013. do 2017.

no zamjetan je blagi trend smanjenja broja ovisnika u odnosu na 2013. i 2015. godinu. Naime, u 2013. registrirano je 7857 osoba ovisnih o različitim vrstama droga, dok je u 2015. bilo 7533 osobe (tablica 1.).

U skupini pacijenata ovisnih o drogama gotovo je pet puta više muškaraca nego žena. Najstariji registrirani ovisnik 2017. imao je 76, a najmlađi samo 13 godina. Najveći broj ovisnika počinje eksperimentirati s drogama u dobi od 16 godina, a roditelji saznaju u prosjeku dvije do tri godine nakon prvog uzimanja. Najčešće se zloropotrebljavaju kanabis, *ecstasy* i amfetamini, a kasnije heroin.

Zloupotrebavanje droga je javnozdravstveni problem, ovisnost je kronična recisivna bolest, stoga je provedba preventivnih aktivnosti važan dio rada s mladima u školama. Kako bi prevencija bila učinkovita neophodno je praćenje trendova i pojavnosti zloupotrebave sredstava ovisnosti te prepoznavanje zaštitnih i rizičnih čimbenika, što se od škole do škole značajno razlikuje. U Zdravstvenom učilištu u Zagrebu provodimo aktivnosti univerzalne prevencije, čiji su prioriteti: promoviranje nenasilne komunikacije i očuvanje sigurnosti učenika u školi, osiguranje optimalnih uvjeta za razvoj empatije, tolerancija na različitosti, uočavanje i prihvaćanje potrebne pomoći, usvajanje zdravih životnih navika, održavanje primjerene razine tjelesne aktivnosti i odgovornog spolnog ponašanja, sprječavanje navika pušenja, pijenja alkohola, kladjenja te pozitivan ukupni osobni i socijalni razvoj učenika.

Zdravstveno učilište Zagreb godinama je pri samom vrhu poželjnih strukovnih škola, ne samo u Zagrebu, nego i šire. Učenici upisuju jedan od sedam ponuđenih obrazovnih programa, među kojima je i program farmaceutski tehničar/tehničarka. Iako gotovo svi naši učenici iz osnovnih škola dolaze s odličnim ili (visokim) vrlo dobrim uspjehom, volimo reći da su učenici upisani u program farmaceutski tehničar »perjanica naše škole«, ponajbolji od svih.

Upravo među njima pojavila se prije šest godina ideja i inicijativa o provedbi istraživanja, koju je podržala njihova profesorica Dragica Begić, mag. pharm. Učenici su bili potaknuti stručnim predavanjem svoje profesorice, koja ih je i pratila u svim koracima realizacije istraživačkog rada. Učenici su željeli istražiti pojavnost zloupotrebave sredstava ovisnosti te su uz pomoć psihologinje Učilišta dr. sc. Zlatke Kozjak Mikić osmislili pitanja i proveli anketno ispitivanje među svojim vršnjacima. Pitanja su se odnosila na korištenje cigareta, alkohola, ostalih sredstava ovisnosti i kladjenje u kladionicama. Dobiveni rezultati su statistički obrađeni, prezentirani na satovima razrednih odjela, nastavnicima na sjednici Nastavničkog vijeća i roditeljima na roditeljskim sastancima.

Pet godina poslije, u jesen 2018., magistra Begić motivirala je nove učenike iz programa farmaceutskih tehničara da ponove isto istraživanje. Osnovni cilj

bio je otkrivanje promjena u korištenju sredstava ovisnosti među našim učenicima i usporedba rezultata dviju generacija. Anketna pitanja ostala su ista, uz dodatno pitanje o igranju igara na sreću putem mobilnih aplikacija. Naime, trendovi ukazuju na porast takvog igranja, iako češće među mladićima, kojih je u našoj školi relativno malo. U drugome valu ispitivanja bilo je obuhvaćeno 206 učenika (slika 1.).

Sudionici:

- 5 drugih razreda (a FT, b FT, MK, DT, ZLT)
- 4 trećih razreda (a FT, b FT, DT, FIZ)

2013.- 250 učenika
2018.- 206 učenika

Slika 1. ◀ Struktura ispitanika koji su sudjelovali u anketiranju 2013. ili 2018.
FT = farmaceutski tehničari;
MK = medicinske kozmetičarke;
DT = dentalni tehničari;
ZLT = zdravstveno laboratorijski tehničari;
FIZ = fizioterapeutski tehničari

Zanimljiva je razlika u broju ispitanih učenika koja proizlazi iz činjenice da je u Zdravstvenom učilištu svake godine sve veći broj učenika s teškoćama pa se smanjuje ukupan broj učenika u razrednom odjelu.

Rezultati su pokazali vrlo jasne trendove značajnog smanjenja rizičnih ponašanja u petogodišnjem razdoblju, osobito među učenicima drugih razreda. Naše smo preventivne aktivnosti dodatno usmjeravali upravo na učenike drugih razreda, s obzirom na specifičnosti njihove razvojne dobi, sklonost rizičnim ponašanjima i potrebi za socijalnom prihvaćenošću među vršnjacima te rezultatima izvješća HZZJZ iz 2016. (2) gdje je dob od 16 godina ocijenjena kao najrizičnija. Naša škola sudjeluje i u provedbi ESPAD istraživanja (*The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*). Stoga smo usporedili dobivene rezultate s rezultatima toga istraživanja koje se provodi u tridesetak europskih zemalja upravo sa šesnaestogodišnjacima.

U Zdravstvenom učilištu u razdoblju od pet godina značajno je smanjeno pušenje cigareta među učenicima drugih razreda. Dok je 2013. 51 % učenika drugih razreda izjavilo da redovito ili povremeno puši cigarete, 2018. svega je 12 % učenika izjavilo isto. Nažalost, ovaj dobar trend nije prisutan i kod učenika trećih

razreda, među kojima se također smanjuje broj onih koji puše povremeno, ali 22 % učenika puši cigarete redovito. Rezultat je identičan u obje generacije učenika trećih razreda (tablica 2.).

Ako se naši rezultati usporede s rezultatima ESPAD istraživanja iz 2015. prema kojima približno 23 % učenika u hrvatskim srednjim školama redovito puši cigarete, čini se da je to neka konstanta s kojom ne možemo biti zadovoljni. Većina učenika u oba istraživanja smatra se dosta dobro informiranim o štetnim učincima duhana. Ipak, zanimljivo je da je u porastu udio učenika trećih razreda koji smatraju da nisu dovoljno dobro informirani. Tako misli čak 28 % učenika trećih razreda, što je zaista neočekivano. Takav rezultat ukazuje na potrebu integriranja sadržaja o sastavu i učincima duhana u nastavne predmete u većem opsegu nego zadnjih godina.

U drugim razredima u razdoblju od pet godina značajno manji broj učenika je izjavio da konzumira alkohol, dok je 61 % učenika drugih razreda izjavio da alkohol nikad ne konzumira. Taj je postotak u našem istraživanju iz 2013. bio upola manji, tek 33 %. (tablica 3.).

Tablica 2. ►

Konzumiraš li duhan?					
2013.			2018.		
	II razred	III razred		II razred	III razred
Redovito	28%	22%	Redovito	9%	22%
Povremeno	23%	21%	Povremeno	3%	6%
Ne	49%	57%	Ne	88%	72%

Tablica 3. ►

Konzumiraš li alkohol?					
2013.			2018.		
	II razred	III razred		II razred	III razred
Redovito	15%	9%	Redovito	7%	1%
Povremeno	51%	71%	Povremeno	31%	74%
Ne	33%	20%	Ne	61%	25%

Udio učenika koji povremeno ili redovito konzumiraju alkohol u našoj je školi manji i u usporedbi s rezultatima ESPAD istraživanja na uzorku učenika srednjih škola Hrvatske 2015. godine.

Isti trend smanjenja među učenicima drugih razreda zamjetan je i kod odgovora na pitanje o konzumiranju opojnih sredstava. 90 % učenika drugih i trećih razreda nikada nije probalo neko opojno sredstvo. U prošlom istraživanju 70 % učenika izjavilo je da nikad nije probalo neko opojno sredstvo. (tablica 4.) Stav prema korištenju marihuane, usprkos dekriminalizaciji, pa i legalizaciji u nekim

zemljama, kao i raspravama vezanim uz to i u našoj zemlji, nije se značajno mijenjao u razdoblju od pet godina. Nema značajne promjene u percepciji marihuane kao droge u drugim razredima, dok u trećim razredima veći broj percipira marihuanu drogom (približno 60 %). U odnosu na razdoblje od prije pet godina, veći broj učenika drugih razreda izjavljuje da nikad nisu bili u kontaktu s nekime tko se drogira, što je u njihovoj dobi značajan zaštitni faktor. (tablica 5.)

Tablica 4. ►

Konzumiraš li opojna sredstva?			2013.			2018.		
	II razred	III razred		II razred	III razred		II razred	III razred
Redovito	11%	1%	Redovito	2%	1%			
Povremeno	18%	10%	Povremeno	7%	9%			
Ne	71%	89%	Ne	90%	90%			

Tablica 5. ►

Jesi li u kontaktu s nekime tko se drogira?			2013.			2018.		
	II razred	III razred		II razred	III razred			
Da	52%	41%	Da	32%	37%			
Ne	48%	59%	Ne	67%	63%			

Odgovori na pitanje o kladenju u kladionicama svjedoče o opadanju broja učenika koji se ponaša rizično. Ipak, između 5 i 10 % učenika povremeno se ili redovito kladi i igra druge igre na sreću u kladionicama ili mobilnim aplikacijama. ESPAD istraživanje detektiralo je približno 30 % učenika koji se time bave, pa je broj naših učenika značajno manji, ali ipak ne i zanemarivo malen. U trećim razredima veći je broj učenika koji se klade i igraju ostale igre na sreću (tablica 6. i 7.).

Tablica 6. ►

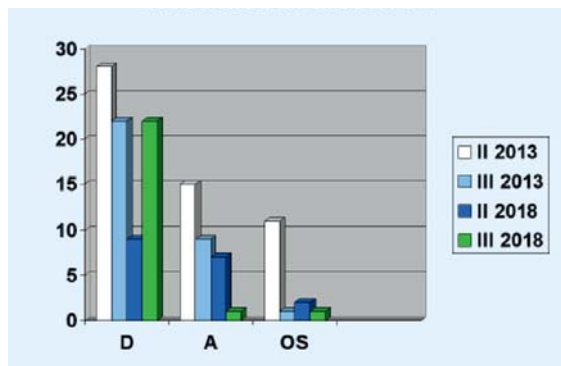
Posjećuješ li kladionice zbog kladenja?			2013.			2018.		
	II razred	III razred		II razred	III razred			
Redovito	7%	2%	Redovito	1%	4.5%			
Povremeno	10%	23%	Povremeno	3%	4.5%			
Ne	83%	73%	Ne	96%	91%			

Tablica 7. ►

Igraš li igre na sreću preko mobilnih aplikacija?			2018.		
	II razred	III razred			
Redovito	3%	3%			
Povremeno	1%	8%			
Ne	96%	89%			

Zaključno, uočeni trendovi korištenja duhana, alkohola i opojnih droga među učenicima Zdravstvenog učilišta Zagreb pokazuju opadanje broja učenika koji se rizično ponašaju. Osobito se to odnosi na učenike drugih razreda (slika 2.).

Slika 2. ► Konzumacija duhana (D), alkohola (A) i opojnih sredstava (OS) 2013. i 2018.

S obzirom na uočene trendove i dobivene pokazatelje i dalje postoji prostor za unapređivanje naših preventivnih aktivnosti. To uključuje temeljitiju obradu sadržaja vezanih za sastav i utjecaje aktivnih supstancija duhana, kao i aktivnosti vezane uz područje ovisnosti o kladenju i ostalim igrama na sreću putem mobilnih aplikacija. S obzirom na obrazovni program farmaceutskih tehničara, planiramo motivirati učenike na osmišljavanje i provedbu interaktivnog predavanja i radionice na temu duhana. Učenike planiramo osposobiti za vršnjačke edukatore koji bi provodili predavanje i radionicu s vršnjacima iz ostalih programa. Aktivnosti vezane uz prevenciju igranja igara na sreću zahtijevaju dodatnu edukaciju te mogu biti sastavni dio profesionalnog razvoja stručnog tima škole koji će ih provoditi s učenicima.

Literatura

1. Katalinić, D. i Huskić, A. (2018.) Izvješće o osobama liječenim zbog zlorabe psihoaktivnih droga u Hrvatskoj u 2017. godini. Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb
2. Capak, K. (Ur.) (2016.) Prikaz hrvatskih nacionalnih rezultata 2015. godine. Europsko istraživanje o pušenju, pijenju i uzimanju droga među učenicima – ESPAD. Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb

* Dragica Begić, mag. pharm., profesorica stručnih predmeta u programu farmaceutski tehničar, profesorica-savjetnica

** Dr. sc. Zlatka Kozjak Mikić, prof. psih., stručna suradnica psihologinja-savjetnica